...klippning av får

Det drar ihop sig till installning inför vintern och därmed årets klippning nr 2. Generellt rekommenderas att får klipps två gånger per år: en gång under våren, helst före lamningen, och en gång under hösten.

Vad man kanske inte alltid tänker på när får klipps är att klippningen är ett direkt ingrepp i fårens temperaturreglering. Det gör i de flesta fall inte särskilt mycket, fåren anpassar sig snabbt. Men det finns av djurskyddsskäl en nedre temperaturgräns där klippning blir olämplig. Vid låga temperaturer närmar vi oss den punkt där fårets värmeisolering genom klippningen försämras så mycket att djurskyddsgränsen ligger nära, eller till och med passeras. Var den gränsen går är beroende av djurens hull, utfodring, möjligheter till skydd, allmänna hälsa och förmåga att hålla värme.

Var går gränsen?
Att klippa när temperaturen i fårets omedelbara omgivning (som inte behöver vara densamma som utetemperaturen) är under minus 5˚C är i de flesta fall mycket tveksamt, och vid kallare än så direkt olämpligt om man inte sätter in skyddsåtgärder. Vid klippning i kyla sätts fårens system för att hålla upp kroppstemperaturen igång. Det vanligaste är att fåren börjar skälva kraftigt. Om en sådan kyla är mer än tillfällig orsakar den djuren ett lidande. Av någon märklig anledning blir det ofta kallt direkt efter vinterklippningen före vårlamning, och kölden kan bli långvarig. Det tar upp emot en vecka för fåren att anpassa sig till kylan, men under den veckan kan de må dåligt. Att de överlever och äter är inte samma sak som att de mår bra.

En oklippt tacka av medelstorlek avger ungefär 60W, medan en klippt avger cirka 125W, vilket måste kompenseras med ett ökat foderintag. Grovfoder, dock inte i form av fruset ensilage, producerar mer värme i våmmen än kraftfoder. Mer kraftfoder kan ändå behövas för energins skull.

Enligt djurskyddslagen måste alla får klippas en gång per år, men för bästa djurvälfärd är det bra om de klipps två gånger om året.

Parera med vinterskär
Så vad gör man? ”Klipparen kommer ju den här dagen, och vi visste inte att det skulle bli så kallt.”

En metod är att klippa med vinterskär, som då inte klipper direkt mot huden utan spar några millimeter ull. Det brukar för fåren betyda en temperaturhöjning på minst 5 grader. Det kan också fungera att vrida maskinen så att skäret inte ligger tätt mot huden. En del klippare tycker dock inte om vinterskär, eftersom de kräver en lite annan klippteknik. I stora fårländer som Nya Zeeland och Australien används dock vinterskär redan vid mycket högre temperaturer än vad jag talar om här för att skydda fåren mot kyla och regn.

Flera sätt att minska värmeavgången
Ytterligare en metod för att minska negativa effekter vid klippning i uppenbar kyla är att spara ull längs ryggen, så att värmeavgången minskar, eller att bara hygienklippa runt juver och blygd så att förlossningen kan bli ren och lammen lättare hittar spenarna.

Andra temperaturhöjande metoder i miljön kan vara att, där huskonstruktionen så tillåter, sätta in en godkänd byggvärmefläkt i stallet, eller att ge fåren en ren djup halmbädd att gräva ner sig i. Man kan också med en presenning sänka takhöjden, så att det blir lite varmare.

Ökad risk för lamningslamhet
Det finns också ett direkt hälsoproblem knutet till klippning i kyla, och det är om klippningen sker i nära anslutning till lamningen. När fåren skälver för att hålla värmen kräver musklerna kalcium, vilket kan sänka kalciumnivån i blodet, en direkt inbjudan till lamningslamhet. Detta är inte bara en teori. Som Norrlandsveterinär har jag själv sett det flera gånger. Så var försiktig med klippning i kyla nära inpå lamning.

Inget försvar för oklippta får på sommaren
Det finns djurägare som för att försvara sina oklippta får på sommaren hävdar att ullen skyddar mot sommarens värme. Det är fel i svenskt klimat. Försök visar att ull skyddar mot

solvärme endast i torrt och hett ökenklimat, det vill säga i högre omgivningstemperaturer än kroppstemperatur. I vårt klimat fungerar ullen som en varm ylletröja även på sommaren, varför det argumentet för att inte klippa fåren är oacceptabelt ur djurskyddssynpunkt.

Fåren bör alltså klippas i god tid före sommaren. Att klippa mitt i sommarhettan kan öka risken för soleksem och flugangrepp. Gödselförorenade djur på bete drar till sig flugor, vilket kan leda till allvarliga maggotangrepp om sår uppstår.

Djuren ska vara rena
Det är inte roligt för en klippare att hantera gödselförorenade djur. Smutsiga djur kan indikera låg tillsyn och/eller dålig miljö. Djurskyddslagstiftningen kräver att ”djur ska hållas tillfredsställande rena”. Med det avses att djuret inte ska påverkas negativt av att ha förorenad ull.

Det är acceptabelt om ullen är rimligt nedsmutsad på ytan, men mellan smutsen och fårets kropp ska det finnas ett rent och torrt ullager av den tjocklek fåren behöver för att hålla fukt och kyla ute. På vintern, och om fåren har möjlighet att vistas ute, bör det rena ullagret vara minst 2–5 cm tjockt beroende på temperatur. Smutsen och vätan får inte nå huden på ulliga kroppspartier.

Även om föroreningen är liten måste man ställa sig frågan varför ullen är smutsig. Är liggytan ren och torr?

Snö och is i ullen
En annan ”förorening” värd att nämna är snö och is i pälsen. Även detta kan få förekomma, men snön/isen ska inte nå ner till huden. Det ska finnas ett tillräckligt tjockt rent och torrt ullager mellan isen/snön och huden så att kroppsvärmen kan bibehållas. Förekomst av is i ullen kan bero på skötsel- eller miljöfel som måste uppmärksammas och rättas till.

Nyklippta får bör inte utsättas för snö/is. Den smälter i kontakt med varm hud, som blir blöt och kyler djuret.

Tovig ull
Hos rena djur ska ullen inte tova sig annat än på mindre områden. Tovig ull kan i och för sig hålla värme men har svårare att torka om den blir fuktig.

Om man klipper vid låga temperaturer gäller det att tänka till lite extra för att djuren ska må bra.

Tovig ull kan vara ett välfärdsproblem för får inte bara ute, utan även inne, speciellt i isolerade hus med låg takhöjd där dålig ventilation kan ge hög luftfuktighet. Tovig ull kan inte kammas ut. Vid problem måste fåren klippas.

Att bedöma om fåren besväras av tovig ull är svårt, men tovor kan tas som tecken på att något i skötseln av fåren kan bättras. Blöt ull tovar sig normalt inte, tovningen orsakas av att blöt/fuktig ull utsätts för mekanisk rörelse och tryck. En orsak kan vara hudparasiter som orsakar klåda om ullen samtidigt varit fuktig. En annan orsak kan vara en blöt liggplats. Att lång ull tovar sig i spetsarna är inget att säga om, men om tovorna hos lång ull når in till huden är det ett tecken på att ullen varit fuktig även längre in. Tovig ull är alltså mera ett skötselproblem än ett djurskyddsproblem.

Text: Kalle Hammarberg, mångårig distrikts- och länsveterinär med får och getter som specialitet
Texten bearbetad för Fårskötsel av Kristina Räf

Foto: Conny Malm

I nästa nummer:
Tips om grovfodret under vinterperioden. Fruset ensilage kan behöva kompletteras med hö.